

Naozaj sa Irán mení po dohode z hrozby na partnera?

tyždeň

V ČOM JE PÁPEŽ SILNÝ

Od záujmu o najslabších po prijatie Róberta Bezáka

9 771336 593009

16/2015 | 13. apríl 2015 | cena 2 € | predplatné od 1,19 € | www.tyzden.sk

Kultový architekt a anarchista

.peter Smolík

Martin Rajniš je jedna z najvýraznejších osobností českej architektúry. Posledných dvadsať rokov sa hlási k anarchizmu a „prirodzenej architektúre“. Jeho názory sú vyhranené aj kontroverzné, no on sám je už legendou. Minulý rok získal v Paríži prestížne ocenenie nadácie Locus za výnimočný prínos k svetovej architektúre.

už dvadsať rokov tvoríte v duchu filozofie „prirodzenej architektúry“. Čo to znamená?

Architektúra posledných 200 rokov stráca úroveň, silu aj rolu, ktorú v spoločnosti zohrávala. Súvisí to s tým, že po napoleonských vojnách začali svet čoraz viac ovládať technika a vynálezy. To prinieslo zmeny spôsobu života a používania vecí. Zmeny prebiehajú exponenciálne a sú rýchlejšie o to viac, že do chápania určitej predstavy sveta zasahujú nové informačné systémy, ktoré sa samy exponenciálne zlepšujú a rastú. Sme zavalení novými vecami, úplne sa nám menia životy, lenže architektúra je pomalý bežec. Napríklad rodinný dom sa musí meniť, pretože rodiny robia doma už iné veci, inak žijú, inak sú zoskupené. Na to, aby sa spoločnosť a ľudia s domami dokonale zblížili, treba aspoň desať generácií. Až potom sa dá povedať, že spoločnosť a dom si vyšli natoľko v ústrety a sú natoľko previazané, že ľudia sa cítia v takejto architektúre doma, lebo dokonale naplňa ich predstavu o tom, aký hmotný tvar má na seba realita vziať.

.v čom dnešná architektúra nezodpovedá tomu, čo ľudia naozaj potrebujú?

Keďže ju nenávidia, tak evidentne v množstve vecí. Ľudia sa prestali identifikovať so súčasnou architektúrou. Moderná architektúra väčšine ľudí neponúkla to, čo potrebujú, teda dokonalý rámec ich života. Ľudia prestali architektúru obdivovať, posledné, čo obdivujú, je secesia a od tej doby sa im architektúra viac a viac vzdala. Zdanlivo vyzerá ako druhoradá vec, ktorá nemá na ich život príliš veľký vplyv. Architektúra je však vo svojej podstate všemocná. Od prvého otvorenia oka dieťaťa až po posledný výdych umierajúceho človeka je architektúra to, čo človeka stále obklopuje a chápe ju ako svoj svet. Môže to mať rád alebo to môže nenávidieť. Dnes sa zdá, že mu architektúra zovšednela, alebo mu je až nepríjemná. Túto všemocnú architektúru totiž človek nemal čas zažiť. Desaťtisíc rokov bol človek sám tvorcom svojich domov, svojich príbytkov, či už išlo o nejaké zemľanky alebo stavby, ktoré si tvorila najvyššia šľachta a kto-

Verejnou aj odborníkmi oceňovaná Poštovna na Sněžke. Rajniš ju navrhol spolu s Patrikom Hoffmanom.

rá tiež tým stavbám rozumela a podieľala sa na nich. Spoločnosť sa pretvorila do veľkej slobodnej anonymnej masy a opustila to, čo bolo spoločenstvom. Ľudia bývajú napríklad v panelákoch, kde niekto iný sformoval hmotu, v ktorej žijú. Keď človek svoj svet v paneláku považuje za normálny, tak vidí zglajchšaltovanú spoločnosť, v ktorej sú všetci ako identické kolieska gigantického stroja. Sú postavení na jednu úroveň, majú rovnaké okno, záchod, veľkosť, teplotu, všetko je dané. Nedávno som sa vracal lietadlom z Francúzska a pozeral som sa na sídlisko Červený Vrch, na tie totálne opakujúce sa priečelia, ktorých tam je desať alebo dvanásť a spomenul som si na koncentrák. Architektonické poslanstvo Červeného Vrchu a koncentráku sú si vzájomne extrémne podobné: stereotypnosť, stále rovnaké odstupy, rovnaké jednoduché tvary. Dokonca som začal premýšľať o tom, že vezmem letecké snímky koncentráku a takzvanú modernistickú architektúru a vymením im vo photoshope farebnosť. Myslím si, že z hľadiska architektúry došlo k celosvetovej pohrome. Najhoršie je, že sa berie ako samozrejmosť a bohužiaľ sa tá pohroma vyučuje aj na vysokých školách.

.prečo to podľa vás školy takto učia?

Keďže som mal so školami aj s takzvanými oporami spoločnosti celoživotný problém, tak musím povedať, že opory tejto spoločnosti z duše nemám rád. Snažím sa oprieť o niečo, čo mi je oveľa bližšie, čo mi je milé a na čo sa bez obáv môžem spoliehať. To sú príroda a jej zákony, a nie pravidlá hry, ktoré sa mi snažia spoločnosť vnucovať a ktoré ako pravcový anarchista do dôsledkov odmietam. Ľudia, ako sú policajti, dozorcovia, úradníci, učitelia, sú pre mňa skôr nepriatelia než ľudia, s ktorými by som sa dokázal rozumne dohodnúť. Je to blbé, keď má takýto postoj profesor architektúry. Ja som úprimný, tento donucovací spoločenský aparát vrátane väzníc a podobných vecí vnímam ako nepriateľské prostredie. Zároveň som do hĺbky presvedče-

ný, že bez nádhernej, príjemnej, priateľskej architektúry nemôže existovať šťastná spoločnosť. To je ako so šťastným manželstvom, šťastné manželstvo bez lásky neexistuje. Architektúra je pre muža ako jeho žena a pre ženu ako jej muž. Dokonca mi pripadá, že žijeme medzi dvoma epochami. Sme v podobnej situácii ako pri varení: ešte než cibuľka začne zlatnúť, tak stále prská a dymí, ale keď sa začne meniť jej podstata, jej chemické zloženie, tak sa jedlo pri varení výrazne zmení. Vznikne okamih nových chutí, nových vôní a ten už je zase stabilný. Prechádzame zo stabilného stavu tovaru do stabilného stavu rezača a sme niekde uprostred. Verím, že nemôže existovať exponenciálny príliv zmien. Architektúra súčasnosti je architektúra bublajúceho kotla, ktorá ľudí neoslovuje, skôr ich štvie.

.akú formu bude táto nová epocha mať?

Porastie to všetkými formami naraz. Keď vybuchuje sopka, tak nechrlí len lávu, len šutre, len popol, chrlí všetko naraz a niekde to dosadá na zem mierumilovne a niekde sú z toho lavíny, ktoré obrovskou rýchlosťou zabíjajú všetko živé okolo. Bude to mnohotvárne a zasiahne to všetko v spoločnosti. Možno prestane byť zaujímavé pracovať – pracovať v zmysle byť platený za nejakú činnosť. Dokážem si predstaviť, že o päť či šesť generácií budú ľudia žiť na celoživotnej štátnej podpore a svet bude plný robotov vykonávajúcich rutinné ľudské činnosti. Manželstvá by sa napríklad mohli zmeniť na klanové usporiadania. Ľudia budú bývať v domoch, ktoré si dokážu prispôbovať, teda v takých, ktoré nie sú spravené naveky, ale sú ako membrána, pod ktorou je regulované podnebie a ovzdušie. Takéto domy by boli niečo ako veľká záhrada, v ktorej žije klan. Klan má svojich učiteľov, roľníkov, drevorubačov a títo ľudia si navzájom menia určité kvantá práce a pozornosti, ale klan by mal aj svojich leňochov a možno aj svojich pracujúcich, ktorí by mohli za prácou dochádzať. Pokojne si dokážem predstaviť takúto spoločnosť už

Rajniš sa po roku 2000 venuje už iba stavbám z prírodných materiálov, najmä z dreva, v duchu filozofie „prírodzenej architektúry“.

o päť generácií. Dokážem si predstaviť aj svet, v ktorom sa akýkoľvek pokrok a vynález chápu ako nebezpečenstvo, ako veci, ktoré je nutné držať pod pokrievkou. Myslím si, že budúca spoločnosť by mohla byť matriarchálna, že bude pri nových veciach posudzovať nie ich technický zázrak, ale to, akým spôsobom môžu poškodiť alebo pomôcť nášmu šťastiu v živote. Ženy so svojim trošku odlišným, ale obdivuhodným mozgom sa pozerajú na veci inak ako my chlapíci a keď sa to vyrve z našich rúk, tak si dokážem predstaviť, že spokojnosť a šťastie budú oveľa dôležitejšie, než racionálne posudzovaná rýchlosť počítača, rýchlosť prepravy či množstvo peňazí, ktoré si človek za hodinu zarobí. Zatiaľ žijeme vo svete, ktorý je jednoznačne ovplyvňovaný týmito triviálnymi kategóriami spotreby, výkonu, finančného zabezpečenia a podobne. Málokto premýšľa o kráse, šťastí, harmónii ako o základných kategóriách, bez ktorých je život hrozne úbohučký. Sme civilizácia úbohučkých životov.

každé dielo je reakciou a produktom doby, ale nesie i osobnú črtu autora. Čím vy reagujete na dobu a v čom ste produkt doby? Čo osobné kódujete do svojich diel?

Tie moje stavby sú často stavby-destavby, veľa krát utekám z kategórií architektúry niekam k artefaktom a podobným veciam. Paradoxne, keď som bol mladší, vychovaný v dobrej rodine, snažil som sa plniť to, čo som si podvedome myslel, že architekt má robiť. Bol som omnoho pokornejší, ústretovejší a snažil som sa zaradiť do mainstreamu, ale čím ďalej, tým menej mi to vyhovovalo. Posledných možno pätnásť až dvadsať rokov som sa snažil nájsť iné vzory a postupy. Chcel som sa oslobodiť od architektúry, ktorá „sa robí“, pretože to je niečia interpretácia tej doby, tej spoločnosti, tej strašnej túžby postaviť niečo nádherné, neuveriteľné. Začal som sa čím ďalej, tým viac pozeráť po prírodných vzoroch, po ľuďoch, ktorí robia veľmi úprimne bez akéhokoľvek školenia, domorodci na viacerých miestach, Dogoni v Afrike, domorodci v Novej Guineji alebo niekde na horných tokoch Amazonky. Všetko toto sa mi zrazu začalo páčiť viac a začal som viac podliehať týmto vzorom. Som v strašných rozpakoch, keď sa ma niekto opýta, ktorý architekt sa mi páči a niekde v hĺbke hlavy sa mi ozve hlas: žiadny, choďte s tým do hajzla. Mne sa to nielenže nepáči, mňa to vyložene dokáže vytočiť do nepříčetnosti. Keď vidím súčasnú architektúru, napríklad Zahy Hadid, tie zvládajúce sa rúry a konštrukcie, ktoré robia strašné veci, tak si hovorím: kto ti dal právo na to utrácať bezbožné milióny na tieto šialenosti a jediné, čo oslavuješ, je vlastná arogancia a nadanie ohlupovať ľudí. Mne príde, že miestami moderná architektúra, taká tá „signed architecture“, pod ktorou je tvorca podpísaný, je čím ďalej, tým viac uletená a úplne nehorázna. Je nástrojom na neadekvátne plytvanie. Niečo podobné sa za pomoci gigantických reproduktorov odohráva na javiskách pompéznych hudobných záležitostí. Keď je to hudba, tá veľmi rýchlo zmĺkne, keď sú to obrazy a sochy, tie sa dajú jednoducho odstrániť, ale architektúra nám tu ostane po mnoho generácií. Človek by si mal byť istý, či sa jeho chrenie absolútnych ná-

padov nepodobá skôr stredne ťažkému zločinu proti ľudstvu a civilizácii. Páči sa mi napríklad starý taliansky žid Renzo Piano, ktorý robí kopy celkom bezchybných barakov a opiera sa väčšinou o prírodné vzory, ako sú kmene stromov, krídla vtákov, pazúriky obojživelníkov a všeličo možné. Pri pohľade na svoje baraky môžem sám povedať, že sa mi s odstupom času páčia menej a menej. Stále čakám na okamih, keď sa mi nejaký barak alebo niečo, čo nakreslím, bude bez zvyšku páčiť. Zatiaľ sa to nestalo, vidím len občas nejaký náznak, takže ma čaká dlhá cesta a nie som ešte v cieľi.

keď architekt vytvára budovu z ničoho, môže to byť pocit veľmi bohorovný. Sám tvrdíte, že máte problém s pokorou. Na druhej strane sa ostro vyhraňujete proti arogantnej architektúre. To mi pripadá ako vnútorný konflikt. Ako hľadáte pokoru?

Ja mám k bohorovnosti veľmi silno našliapnuté, pretože som jedináčik. Narodil som sa rodičom po štyridsiatke na konci vojny. Do štyroch rokov som žil výhradne s dospelými. Otec zo mňa chcel vypesťovať génia, tak mi na striedačku od troch rokov čítal Nietzscheho a Hegla, jeden deň po nemecky a jeden deň po česky. Moja odozva bola, že som začal kokať a je pre mňa príznačná skoro nulová sociálna inteligencia. To, čo majú ľudia prirodzene – určitú pokoru a sebareflexiu, pri ktorých sa dokážu vidieť cudzími očami, som začal nahrádzať intenzívnou analýzou, pri ktorej veci analyzujem nie citom, ale rozumom. Každú vetu si poviem dvakrát nanečisto, preto hovorím tak pomaly. Až keď si poviem: no nie je to síce úplne ono, ale tie najhoršie dôsledky svojich kecov si odstránim, potom ju poviem nahlas. Je to únavné a neveselé, takže preto viac než iní ľudia zápasím s osamelosťou a odlúčenosťou. Nie je to jednoduché, ale dokážem si nájsť svoje radosti, ktoré sú napríklad v určitých štruktúrach, ktoré sa mi páčia. Sú čím ďalej, tým viac opreté o prírodu. Napríklad sedieť niekde päť hodín v mori dún a pozorovať ľahučké šušťanie piesku, ktorý preteká cez hrebene, je pre mňa nádherné strávený čas. Vždy, keď sa mám vrátiť do reálneho života, keď prilietam z nejakej ďalekej krajiny a vidím to údolíčko, ten tristo miliónov rokov starý kráter, ktorý nás stiahol dohromady a v ktorom žijeme, tak dostávam hlbokú depku. Keď sa však porozhliadnem okolo seba, tak napríklad Malá Strana sa mi veľmi páči a som rád, že tu môžem pracovať a žiť.

aké limity vám dáva príroda?

Veľmi jednoduché, moje telo mi dáva toľko limitov, že to ani viac nejde. Teraz sú už niekedy ťažko znesiteľné. Keď sa vám potrhajú väzy v kolenách, keď na vás prichádzajú vlny únavy, keď nedokázete bežať inak ako pomalou chôdzou, to všetko sú obrovské limity. Mám pocit, že mám mozog, ktorý ešte funguje prijateľne, ale je uväznený v totálne rozheganom tele, ktoré ma obťažuje. Tie limity sú pekelné. V rámci svojej viery v slobodu, ktorá je veľmi silná po celý môj život, verím aj v slobodnú smrť. Nerobí mi problém povedať: áno, v istom okamihu život ukončím bezbolestným spôsobom. Myslím si, že k modernému životu a k modernému svetu musí patriť aj slobodná smrť.

Autor je spolupracovník .týždňa ●

Martin Rajniš sa narodil v roku 1944 v Prahe. Na ČVUT vyštudoval architektúru a na AVU postgraduálne štúdium. Potom sa stal členom legendárneho libereckého ateliéru SIAL. Neskôr založil ateliér DA studio, potom H.R.A. a ateliér E-M.R.A.K. Ako profesor pôsobil na VŠUP v Prahe. Medzi najznámejšie stavby, na ktorých sa podieľal, patrí obchodný dom Máj na Národnej tŕide v Prahe či pavilón Dejiny dopravy na EXPO vo Vancouveri a drevená skladačková Poštovna na Sněžke, ktorá patrí medzi špičkové stavby v Českej republike.